

1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/72-3-1>

УДК 332.12:338.244.47:314.113(477)

Павлова І.О.

кандидат економічних наук, старший викладач
кафедри туристичного бізнесу та рекреації,
Одеський національний технологічний університет

Pavlova Iryna

Odesa National Technological University

ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА РАЙОНІВ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЇХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

У статті розв'язана наукова проблема щодо визначення ролі демографічних характеристик об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та районів України як чинника їх інклюзивного розвитку, яка має вагоме теоретичне та практичне значення для повсякденного відновлення нашої країни. Саме в цьому й полягає наукова новизна дослідження. В процесі реалізації його завдань розкрито специфіку прояву ендогенної та екзогенної інклюзії соціально-просторових агломераційних утворень, якими у пореформений період стали ОТГ та нові райони. Доведено, що руральна або урбанна спрямованість інклюзивного розвитку має різний вимір та прояв на рівні ОТГ та районів. Зазначено, що реформування цих соціально-просторових утворень без належного концептуального обґрунтування, призвело до певних диспропорцій у кількісному складі громад та районів, що негативно позначається на їх інклюзивному розвитку. За результатами дослідження зроблено висновки та окреслено перспективні напрями подальших наукових розвідок.

Ключові слова: демографічні характеристики, інклюзивний розвиток, об'єднані територіальні громади, райони, Україна, чинник.

Постановка проблеми. Демографічний аспект інклюзивного розвитку в Україні набув теоретичної актуальності та практичного значення у зв'язку з реформою територіальної організації суспільства, наслідком якої стало формування ОТГ та утворення нових районів. Укрупнення адміністративно-територіальних одиниць базового та районного рівнів створило передумови для формування в їх просторових межах інклюзивного середовища за участю як міст та селищ міського типу, так і сільських населених пунктів. Така можливість багато в чому залежить від певних чинників інклюзивного розвитку ОТГ та районів, один з яких – демографічний – значною мірою є похідним від організаційно-адміністративних рішень, які були покладені в основу реформи. Оскільки процес реформування відбувався під впливом подій відцентрового характеру в Криму та на Сході країни, деякі рішення приймалися в умовах дефіциту часу, з урахуванням передусім поточних політичних інтересів й без їх достатнього концеп-

туального обґрунтування. В результаті цього демографічний чинник отримав різну вагу в інклюзивному розвитку ОТГ та районів, що актуалізує проблему його наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки досліджувана проблема ще не стала предметом спеціального наукового розгляду, до аналізу залучені публікації, в яких розглядаються теоретичні та методологічні засади інклюзивного розвитку, авторами яких є А.О. Гуроров [1], С.М. Дідух [2]. Зарубіжні дослідники – Д. Аджемоглу і Дж. Робінсон [3] розкривають інституціональні передумови інклюзивного розвитку, Дж. Гупта і К. Вегелін [4] прослідковують зв'язок інклюзивного розвитку зі сталим розвитком. Монографії за редакцією О.М. Бородіної [5] та Т.О. Зінчук [6], присвячені відповідно інклюзивному сільському розвитку та стратегії інклюзивного сільського розвитку на базі громад. Різні аспекти розвитку територіальних громад аналізуються Г. Решетилівим [7.], О.Н. Євтушенко і Т.В. Лушагіною [8].

Проте наукові публікації з питання демографічної обумовленості інклюзивного розвитку ОТГ та районів України у прямій постановці, поки що відсутні. Враховуючи дану обставину, а також наукову актуальність та прикладне значення цієї проблеми й було обрано тему даної статті.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення демографічних характеристик ОТГ та районів України як чинника їх інклюзивного розвитку. Для її реалізації сформульовані наступні завдання: охарактеризувати сутність та поетапність соціально-просторової інклюзивності; виявити передумови інклюзивного розвитку ОТГ та районів з огляду на їх демографічні характеристики; розкрити специфіку прояву інклюзивності та її спрямованість в різних та розміром громадах та районах.

Виклад основного матеріалу. При аналізі проблематики інклюзивного розвитку ОТГ та районів першочергова увага приділяється питанням їх економічної ефективності та фінансово-економічної спроможності. Разом з тим вплив на цей процес чинників неекономічного характеру відходить на другий план. На наш погляд, такий підхід не є виправданим, хоча б з огляду на синергетичний ефект процесу децентралізації публічної влади та управління, наслідком якого є створення спільного простору життєдіяльності ОТГ та районів. Безперечно, що така синергія не спрацьовує автоматично. Її слід розглядати лише як початок процесу формування інклюзивного середовища.

Зазначимо, що аналітика інклюзивного розвитку ґрунтується навколо парних дихотомій «відчуженість (відстороненість) – залученість», «ексклюзивність (виключеність) – інклюзивність (включеність)», «сегрегація – інтеграція».

В цьому сенсі інклюзивний розвиток відбувається поетапно, починаючи з залученості (заперечення відчуженості) через включеність і завершуючись інтеграцією.

Перший етап – залученості, позначений наявністю спільного середовища життєдіяльності членів територіальних громад та районів, які є мешканцями як міських, так і сільських населених пунктів, що по суті перетворилися на сільсько-міські агломерації.

Другий етап – включеності, означає участь усіх верств населення агломерації в процесі суспільного відтворення, в системі владних відносин, у повсякденній життєдіяльності громад та районів.

Третій етап – інтеграції, тобто реального здійснення суспільних перетворень за активної участі усіх груп населення без їх обмежень за віковими, статевими, соціальними, політичними, релігійними, етнічними, фізичними ознаками.

Результатом інклюзивного розвитку є досягнення певного стану та рівня спільноти, що являє собою середовище суспільної гармонії та інклюзії добробуту, в якому відсутні суспільна дискримінація за будь-якими ознаками та соціальна несправедливість.

ОТГ та райони, які успішно долають відчуженість, пройшовши через усі етапи інклюзивного розвитку, можуть бути віднесені до категорії сільсько-міських агломерацій континуально-конвергентного типу.

Належить з'ясувати наскільки позначаються на просуванні ОТГ та районів до досконалого стану інклюзії їх демографічні характеристики. Оскільки реформа розпочалась саме з адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, розпочнемо дослідження цього процесу з ОТГ. Беззаперечно, процес децентралізації у її громадянському форматі, що передбачав передачу владних повноважень і ресурсів громадам, потребував передусім їх укрупнення з метою виконання управлінських та фінансових функцій як засобу наповнення їх бюджетів.

На практиці це проявилось в укрупненні громад. Чисельність населення ОТГ залежала від специфіки її місця знаходження, наявних ресурсів розвитку. За попередніми розрахунками мінімальним вважався розмір громади в 10 тис. мешканців.

В результаті добровільного та планового об'єднання громад виникли значні диспропорції в їх розмірах за кількістю населення. Адміністративними центрами шести ОТГ стали обласні центри – Вінниця, Житомир, Івано-Франківськ, Луцьк, Суми, Тернопіль, населення кожного з яких перевищує 200 тис. осіб. Разом з іншими великими містами (з населенням понад 100 тис. осіб) вони склали мегагромади (табл. 1).

Адміністративними центрами переважної більшості ОТГ, представлених в таблиці 1, є міста з населенням понад 100 тис. осіб. Лише три з них складаються з одного населеного пункту, площа яких коливається від 49,7 до 58,8 км². Площа інших громад – в рази більша за рахунок приєднання до міст сіл, які володіють орними землями. З цього приводу виникає ризик прояву міського егоїзму та нецільового використання сільськогосподарських земель. Звідси – проблематичність формування партнерських відносин між міськими та сільськими спільнотами і відповідно – створення ендогенної (між компонентами ОТГ) інклюзії.

Українська практика свідчить про те, що поряд з великими міськими ОТГ існує і багато невеликих за населенням громад (табл. 2).

Дані, що наведені в таблиці 2 свідчать про те, що всі громади мають «змішаний» склад населення за рахунок включення до їх складу населення навколишніх сіл, а 50% з них – є приміськими. В результаті цього невеликі за розміром центри громад (за винятком двох) отримали великі масиви сільськогосподарських земель. На відміну від міст, вони не володіють достатніми внутрішніми ресурсами для того, щоб стати центрами економічного зростання громад. З одного боку, у цих громад існує більше шансів для створення інклюзії, ніж у великих громад, через відсутність внутрішнього антагонізму. З іншого боку, існують певні ризики досягнення екзогенної інклюзії між великими та малими ОТГ в межах одного адміністративного району з причини нерівноправних соціально-економіч-

Міські ОТГ України з населенням понад 100 тис. осіб

ОТГ	Район /Область	Кількість населених пунктів	Площа, км ²	Чисельність населення
Криворізька	Криворізький / Дніпропетровська	6	431,9	615492
Маріупольська	Маріупольський / Донецька	11	375,3	441489
Вінницька	Вінницький / Вінницька	9	256,6	388204
Івано-Франківська	Івано-Франківський / Івано-Франківська	19	263,8	287533
Сумська	Сумський / Сумська	21	349,0	270439
Житомирська	Житомирський / Житомирська	2	91,5	265126
Луцька	Луцький /Волинська	36	383,1	240292
Тернопільська	Тернопільський / Тернопільська	11	166,7	226594
Кременчуцька	Кременчуцький / Полтавська	5	165,1	220619
Білоцерківська	Білоцерківський / Київська	17	394,4	218981
Краматорська	Краматорський / Донецька	15	412,7	183946
Мелітопільська	Мелітопільський Запорізька	1	49,7	150768
Дрогобицька	Дрогобицький / Львівська	34	426,2	121778
Слов'янська	Краматорський / Донецька	5	119,0	115026
Лисичанська	Северодонецький / Донецька	17	407,6	113782
Бердянська	Бердянська / Запорізька	5	252,2	112783
Мукачівська	Мукачівський / Закарпатська	18	266,9	110483
Камянець-Подільська	Камянець-Подільський / Хмельницька	13	175,3	109064
Нікопольська	Нікопольський / Дніпропетровська	1	50,7	107464
Павлоградська	Павлоградський / Дніпропетровська	1	58,8	103073

Джерело: складено автором на основі статистичних даних України

Таблиця 2

Міські ОТГ з населенням до 10 тис. осіб

ОТГ	Район /Область	Кількість населених пунктів	Площа, км ²	Чисельність населення ОТГ	Чисельність населення центру ОТГ
Помічнлянська	Новоукраїнський / Кіровоградська	4	77,4	9904	8874
Глинлянська	Львівський / Львівська	19	223,0	9621	3050
Заставнівська	Чернівецький / Чернівецька	3	75,8	9315	8762
Берестечківська	Луцький / Волинська	21	223,2	9312	1630
Остерська	Чернігівський / Чернігівська	22	402,4	9017	7107
Святогірська	Краматорський / Донецька	13	375,7	8903	3805
Ворожбянська	Сумський / Сумська	13	147,9	8278	6910
Устилузька	Володимир-Волинський / Волинська	26	415,6	7243	2276
Батуринська	Ніжинський / Чернігівська	27	437,5	7136	2192
Дружбівська	Шостинський / Сумська	12	126,6	6506	4654

Джерело: складено автором на основі статистичних даних України

них умов їх функціонування. Багато що в цьому сенсі буде залежати від характеру стосунків самоврядних спільнот та регулюючої ролі відповідних регіональних структур.

Аналізуючи перспективи інклюзивного розвитку ОТГ в демографічному контексті, слід враховувати наявність значної кількості сільських громад, у тому числі і достатньо великих (табл. 3).

Усі ОТГ, судячи зі змісту таблиці 3, за виключенням Борщагівської та Білківської, складаються з великої кількості сіл й мають у своєму розпорядженні значні площі сільськогосподарських земель. Номінально більше шансів на формування інклюзивного серед-

овища мають великі ОТГ зі значною часткою економічно активного населення. У регіональному вимірі – це громади західних областей, які вирізняються також кращими, ніж інші регіони, показниками природного руху населення.

До проблемних, з точки зору інклюзивного розвитку, слід віднести малонаселені сільські ОТГ (табл. 4).

Найменша кількість (одна) таких громад припадає на північні області, а найбільша – на східні (вісім). Велика кількість населених пунктів при значній площі сільськогосподарських земель ставить під сумнів можливість їх ефективного використання в інтересах населення громад, а значить й економічної спромож-

Сільські ОТГ України з населенням понад 20 тис. осіб

ОТГ	Район / Область	Кількість населених пунктів	Площа, км ²	Чисельність населення
Саф'янівська	Ізмаїльський / Одеська	19	995,1	42588
Нересницька	Тячівський / Закарпатська	12	333,9	30550
Білогородська	Бучанський / Київська	10	151,1	25392
Борщагівська	Бучанський / Київська	3	38,7	21894
Великолучківська	Мукачівський / Закарпатська	17	178,5	21689
Куяльницька	Подільський / Одеська	58	916,5	21683
Пасічнянська	Надвірнянський / Івано-Франківська	11	420,0	20848
Давидівська	Львівський / Львівська	23	226,2	20696
Білківська	Хустський / Закарпатська	6	149,2	20650
Підгайцівська	Луцький / Волинська	20	285,0	20573

Джерело: складено автором на основі статистичних даних України

Таблиця 4

Сільські ОТГ України з населенням до 3 тис. осіб

Громада	Район / Область	Кількість населених пунктів	Площа, км ²	Чисельність населення
Малотокмачанська	Пологівський / Запорізька	4	174,3	2997
Пришибська	Кременчуцький / Полтавська	13	171,7	2947
Кочубеївська	Бериславський / Херсонська	14	206,1	2898
Повчанська	Дубенський / Рівненська	9	94,1	2853
Вакулівська	Криворізький / Дніпропетровська	18	285,3	2838
Горщиківська	Коростенський / Житомирська	10	133,9	2797
	Березівський / Одеська	13	248,5	2785
Воздвижівська	Пологівський / Запорізька	13	246,2	2755
Сергіївська	Миргородський / Полтавська	13	168,1	2720
Ярославицька	Дубенської / Рівненська	10	106,8	2702
Гуківська	Кам'янець-Подільський / Хмельницька	8	95,4	2662
Плисківська	Ніжинський / Чернігівська	5	235,9	2652
Українська	Синельниківський / Дніпропетровська	8	256,8	2534
Новолатівська	Криворізький / Дніпропетровська	11	267,3	2507
Званівська	Бахмутський / Донецька	6	115,5	2418
Горщиківська	Житомирський / Житомирська	5	96,9	2348
Андріївська	Краматорський / Донецька	5	159,6	2230
Чогодарівська	Березівський / Одеська	9	181,3	2087
Ляшківська	Дніпровський / Дніпропетровська	9	83,2	2070
Зеленська	Верховинський / Івано-Франківська	6	487,3	1915
Підлозцівська	Дубенський / Рівненська	9	63,5	1836
Харитонівська	Житомирський / Житомирська	13	207,1	1814

Джерело: складено автором на основі статистичних даних України

ності цих ОТГ. Так, на одного мешканця Вакулівської громади припадає 180 га земельної площі, а Харитонівської – 149 га. При цьому середня чисельність населення сіл, що входять до ОТГ, представлених в таблиці 4, коливається в межах від 157 (Вакулівська) до 749 (Малотокмачанська) осіб.

Наразі перейдемо до демографічної характеристики районів. Постановою Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17 липня 2020 року утворено в Автономній Республіці Крим та областях 136 нових районів. Наразі під юрисдикцією

України перебувають 119 районів (без 10 районів АРК, 4 районів Луганської та 3 районів Донецької областей). В таблиці 5 подано перелік найбільш великих з них.

Як свідчать дані, наведені в таблиці 5, адміністративними центрами лише трьох районів (Краматорський, Маріупольський – Донецької та Криворізький – Дніпропетровської) областей є міста, що не є одночасно й центрами областей. Населення усіх без винятку районів складається з міських та сільських жителів, представництво перших з них є домінуючим. Усі райони можна ідентифікувати як сільсько-міські

агломерації урбанного типу, оскільки їх центрами є мегаполіси (міста з населенням понад 500 тис. осіб) або міста з населенням понад 200 тис. осіб. З цієї причини не виникає ніяких сумнівів щодо їх спроможності бути драйверами інклюзивного розвитку районів. Інша справа – спроможність мешканців міст та сіл досягти угоди щодо обопільної вигоди у використанні наявного ресурсного потенціалу районів: природного, що є у сіл та промислового, інфраструктурного та соціально-культурного, яким володіють міста. Ця проблематика відображена в нашій публікаціях, підготовлених спільно з іншими науковцями [9; 10].

Крім великих районів існують й такі, що за кількістю населення значно поступаються першим (табл. 6).

До найменших населених районів, представлених в таблиці 6, відносяться переважно гірські та північні

райони, хоча чотири з дев'яти районів припадають на південні та східні області. Перші з них мають малі за населенням адміністративні центри, найменшу кількість громад (виняток складає Вижницький район), площу, але більш високу щільність населення.

Якщо порівнювати між собою великі та малі райони, то вражаючою виглядає 58-кратна різниця в кількості населення Харківського та Верховинського районів. Значну насторогу викликає те, що Харківський район за кількості населення переважає 17 областей України, а перша п'ятірка найбільш населених районів мають більшу кількість населення, ніж Волинська, Миколаївська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Черновецька, Чернігівська області. Така деформована за демографічною ознакою структура адміністративно-територіальних одиниць свідчить

Таблиця 5

Райони з населенням понад 500 тис. осіб

Район	Кількість ОТГ	Кількість населених пунктів	Площа, км ²	Чисельність населення
Харківський	15	203	3222,5	1753679
Одеський	22	155	3878,1	1382513
Дніпровський	17	234	5605,6	1170525
Львівський	23	531	4976,2	1149976
Запорізький	17	283	4693,7	865877
Криворізький	15	283	5724,9	743934
Хмельницький	27	749	10768,3	683795
Чернівецький	33	215	4098,2	654858
Вінницький	16	411	6909,5	655361
Миколаївський	19	238	7689,9	651193
Рівненський	26	439	7216,6	632426
Житомирський	31	684	10508,2	618111
Черкаський	26	244	6870,8	596999
Полтавський	24	746	10858,6	595013
Тернопільський	25	492	6161,6	565037
Івано-Франківський	20	319	3873,0	559866
Краматорський	12	235	5194,1	543371
Маріупольський	5	89	2634,2	502909

Джерело: складено автором на основі статистичних даних України

Таблиця 6

Райони України з населенням до 100 тис. осіб

Район	Область	Площа, км ²	Населення району, тис. осіб	Населення центру району, тис. осіб	Кількість ОТГ
Верховинський	Івано-Франківська	1271,7	30,5	5,8	3
Новгород-Сіверський	Чернігівська	4630,5	66,4	13,0	4
Сватівський	Луганська	5329,1	80,9	17,1	7
Щастинський	Луганська	3380,4	81,2	8,6	5
Рахівський	Закарпатська	1845,2	82,8	15,5	4
Косівський	Івано-Франківська	853,7	85,7	8,6	5
Вижницький	Чернівецька	1882,0	91,0	4,0	9
Корюківський	Чернігівська	4578,7	91,7	12,9	5
Бериславський	Херсонська	4764,0	99,1	12,4	11

Джерело: складено автором на основі статистичних даних України

про проблематичність досягнення міжрайонної (екзогенної) інклюзії.

Висновки. Демографічним характеристикам завжди надавалась належна увага при здійсненні реформ, пов'язаних з адміністративно-територіальним устроєм та територіальною організацією влади та управління. Не є виключенням і сучасна реформа такого типу, що відбувається в Україні. Проте, демографічні показники не мають прямої дії, тобто наявність великих населених пунктів, позитивна динаміка народонаселення ще не є гарантіями успішності здійснюваних реформ.

Однак було б легковажним ігнорувати їх позитивний ефект як одного з чинників інклюзивного розвитку ОТГ та районів, оскільки вони у взаємодії з природно-просторових фактором відіграють значну роль в інклюзивному розвитку цих агломераційних утворень.

В результаті формування ОТГ та утворення нових районів, в їх межах за вибором громад та рішенням центральних органів державної влади опинилися різні населені пункти: від невеликих сіл до міст-мільйонників, які покликані облаштовувати середовище свого існування на засадах інклюзивності, долаючи на цьому шляху різні перепони, у тому числі й наявну соціальну нерівність, відчуження значної кількості населення від праці, її результатів та суспільних благ.

Слід враховувати обставини, пов'язанні з досягнення ендегенної інклюзії, характерної для ступеня

взаємодії між компонентами окремих громад та районів, а також з екзогенною інклюзією, що властива відношенням між різними громадами та районами.

Як свідчить проведений аналіз, доречно розрізняти особливості інклюзивного розвитку в межах однорідних за складом населення ОТГ (сільських, селищних та міських) та різних за розміром громад. Подвійний ефект інклюзії досягається у «змішаних» за складом населення громадах, оскільки в них існують передумови для подолання соціальної нерівності між окремими прошарками населення та усунення соціально-економічних диспропорцій в розвитку міст та сіл. Завдяки цьому досягається формування соціально-просторової інклюзії добробуту. Ці питання є менш проблемними для районів, кожний з яких можна ідентифікувати як сільсько-міську агломерацію.

Разом з тим доведено, що внаслідок заходів організаційно-адміністративного характеру при формуванні ОТГ та утворенні нових районів, виникли певні диспропорції між цими соціально-просторовими утвореннями за їх демографічними ознаками, що значно утруднює процес досягнення інклюзії. Ця проблема заслуговує невідкладного вирішення в умовах повного відновлення громад та районів.

На наше переконання ця проблема є не тільки соціально-економічною, політико-управлінською, а й науковою. Саме на обґрунтуванні шляхів та напрямів розв'язання цієї проблеми й має бути зосереджена подальша увага науковців.

Список літератури:

1. Гуроров А.О. Теоретико-методологічні засади інклюзивного розвитку національної економіки. *Бізнес-інформ*. 2018. № 11. С. 48–54.
2. Дідух С.М. Протиріччя концепції інклюзивного розвитку та напрями їх вирішення. *Інфраструктура ринку*. 2020. Випуск 42. С. 171–175. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct42-29>.
3. Acemoglu, D. and Robinson, J. A. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*, New York : Crown Business. 2012. 529 p.
4. Gupta J., Vegelin C. Sustainable development goals and inclusive development. *International Environmental Agreements*. 2016. Volume 16 (3). P. 433–448. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10784-016-9323-z>.
5. Інклюзивний сільський розвиток в Україні: монографія; за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України О.М. Бородіної. Київ: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». 2020. 257 с.
6. Стратегія інклюзивного сільського розвитку на базі громад: проекти, реалії та європейські перспективи для України: монографія; за ред. проф. Т.О. Зінчук. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 352 с.
7. Reshetilov G. Local Economic Development in Territorial Communities. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*. 2022. Volume 26. No 1. P. 69–78. DOI: [https://doi.org/10.56407/2313-092X/2022-26\(1\)-7](https://doi.org/10.56407/2313-092X/2022-26(1)-7)
8. Євтушенко О.Н., Лушагіна Т.В. Об'єднані територіальні громади Миколаївської області в умовах децентралізації: індикатори ефективності. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2020. Випуск 8. С. 396–421. DOI: <https://doi.org/10.34132/PARD2020.08.03>.
9. Павлов О.І., Павлова І.О., Кушнір О.І., Павлов О.І.-молодший. Міські об'єднані територіальні громади України як базовий конструкт сільсько-міського континууму. *Вісник ХНАУ Сер. «Економічні науки»*. 2020. № 4. Том 2. С. 197–213.
10. Павлов О.І., Павлова І.О. Одеський район як сільсько-міська агломерація. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 60. С. 134–138. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/67-2022>. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct60-25>.

References:

1. Hutorov A.O. (2018) Teoretyko-metodolohichni zasady inkluzyvnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Theoretical and methodological principles of inclusive development of the national economy]. *Biznes-inform*, no. 11, pp. 48–54.
2. Didukh S.M. (2020) Protyrichchja koncepciji inkluzyvnoho rozvytku ta naprjamy jikh vyrishennja [Contradictions of the concept of inclusive development and ways to solve them]. *Infrastruktura rynku*, vol. 42, pp. 171–175.

3. Acemoglu, D. and Robinson J. A. (2012) *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*, New York: Crown Business. 529 p.
4. Gupta J., Vegelin C. (2016) Sustainable development goals and inclusive development. *International Environmental Agreements*, no. 16 (3), pp. 433–448. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10784-016-9323-z>.
5. Borodina O.M. (2020) *Inkljuzyvnyj siljskyj rozvytok v Ukraini* [Inclusive rural development in Ukraine] (PhD Thesis), Kyiv: State University «Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine».
6. Zinchuk T.O. (2019) *Strateghija inkljuzyvnogho siljskogho rozvytku na bazi ghromad* [Strategy of inclusive rural development based on communities] (PhD Thesis), Kyiv: «Center for educational literature».
7. Reshetilov G. (2022). Local Economic Development in Territorial Communities. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*. vol. 26, no. 1, pp. 69–78. DOI: [https://doi.org/10.56407/2313-092X/2022-26\(1\)-7/](https://doi.org/10.56407/2313-092X/2022-26(1)-7/).
8. Yevtushenko O.N., Lushagina T.V. (2020). Obyednani terytorialni gromady Mykolayivskoyi oblasti v umovah decentralizaciyi: indykatory efektyvnosti [United Territorial Communities of the Mykolaiv Oblast in Decentralization: Performance Indicators]. *Publichne upravlinnya ta regionalnyj rozvytok*. vol. 8, p. 396–421. DOI: <https://doi.org/10.34132/PARD2020.08.03>.
9. Pavlov O.I., Pavlova I.O., Kushnir O.I., Pavlov O.I.-molodshy`j (2020). Miski ob'yednani terytorialni gromady Ukrainy yak bazovyj konstrukt silsko-miskogo kontynuumu [Urban united territorial communities of Ukraine as a basic construct of the rural-urban continuum]. *Visnik XNAU Ser. «Ekonomichni nauky»*. no. 4, vol. 4, pp. 197–213.
10. Pavlov O.I., Pavlova I.O. (2021). Odeskyj rajon yak silsko-miska aglomeraciya [Odesa district as a rural-urban agglomeration]. *Infrastruktura rynku*, vol. 60, pp. 134–138. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/67-2022>. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct60-25>.

DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES AND DISTRICTS OF UKRAINE AS A FACTOR OF THEIR INCLUSIVE DEVELOPMENT

The article solves an actual scientific and practical scientific problem related to the definition of the demographic characteristics of the united territorial communities (UTCs) and regions of Ukraine as a factor in their inclusive development. The consolidation of administrative-territorial units of the basic and district levels, which was a consequence of the reform of the territorial organization of society, created the prerequisites for the formation of an inclusive environment within their spatial boundaries with the participation of towns, settlements and villages. Such an opportunity largely depends on certain factors of the inclusive development of UTC and districts, one of which – demographic – is largely derived from the organizational and administrative decisions that were laid at the basis of the reform itself. The purpose of the study is to determine the demographic characteristics of the UTC and regions of Ukraine as a factor in their inclusive development. For her implementation, the following tasks have been formulated: to characterize the essence and phasing of socio-spatial inclusiveness; identify the prerequisites for the inclusive development of the UTC and the districts in view of their demographic characteristics; to reveal the specifics of inclusiveness and its focus in communities and districts of different sizes. In the course of the study, the quantitative composition of all UTC and districts of Ukraine was analyzed, the grouping of these socio-spatial formations according to their demographic indicators was carried out, and the positive and negative aspects of creating an inclusive environment within them. Regional features of inclusive development of communities and districts have been revealed. The specificity of the manifestation of endogenous and exogenous inclusion of socio-spatial agglomeration formations, which became UTC and new districts in the post-reform period, is revealed. It has been proven that the rural or urban focus of inclusive development has a different dimension and manifestation at the level of UTC and districts. It was found out that in the process of formation of the UTC and formation of new districts, certain disproportions arose between these socio-spatial formations according to their demographic characteristics, which significantly complicates the process of achieving inclusion. Based on the results of the research, certain generalizations were made and it was stated that this problem in the conditions of martial law has acquired political acuteness and fateful significance for Ukraine. In view of this, the attention of scientists should be focused precisely on the substantiation of the ways and directions of the post-war recovery of communities and districts on the basis of inclusiveness.

Key words: *demographic characteristics, inclusive development, united territorial communities, districts, Ukraine, factor.*